

בס"ד

לעומקו של מקרא

דברי עומק בפרשת השבוע

ערש"ק

וארא

ה'תשפ"ג

לעומקו של מקרא פר' וארא

ועוד פירש רש"י שבאמרו אָנִי ה'
הודיע הקב"ה כי נאמן לשלם שכר טוב
למתהלכים לפניו.

ואשר על כן כך יהיה ערך הדברים:
אע"פ שאדבר אתך קשות במשפט,
אשלם שכרך הטוב **ברחמים**,
כשתמלא שליחותי.

וענוותנותו של משה למדנו כאן,
שלמרות הבטחתו לשלם שכרו, אמר
לפניו **וְאִיךָ יִשְׁמְעֵנִי פְרַעֲהַ וְאֲנִי עֲרַל**
שְׁפָתַיִם (ו,יב), ולא שם פניו לקיבול
השכר.

ועוד יש לומר, שדבר אתו קשות
ובמשפט **על שרצה משה לדחוק את**
הקֶזֶן, ולהצילם מיד, **בטרם עת**.
והקב"ה עונה לו שהגאולה היא **תהליך**
מתמשך שזו היא רק ההתחלה,
ותסתיים רק **בעוד כשנה** עם תום
עשרת המכות ויציאתם ממצרים
למחרת הפסח. ולכן דבר אתו משפט,
שאינן להקדים את המאוחר, כי לא
נשלמו הרד"ו שנה עד תום עשרת
המכות **לשנה הבאה**.

ועל דרך הרמז, נרמזו אֶלֶין מְלֵיאָה,
באמרו **וְאֶרְאָה**. כיצד:

בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות

לטל': **052-7675895**

גור-אריה צור

מודיעין עילית

ניתן להצטרף לתפוצת מייל

דוא"ל: **leshem895@gmail.com**

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל-מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר
אֵלָיו אָנִי ה' . וְאֶרְאָה וְגו' (ו,ב-ג)

פירש רש"י לפשוטו של מקרא,
שדבר אתו משפט **על שהקשה לדבר**
ולומר **לְמַה תְּרַעַתָּה וְגו' וְהִצַּל לֹא-**
הִצַּלְתָּ וְגו'. וידויק מְאֹמְרו **וַיְדַבֵּר**
שהוא לשון דבור קשה, וכן **אֱלֹקִים**
ירמוז על דין ומשפט. כך מובא בשפתי
חכמים.

ויש ליתן טעם אם כן, מדוע סיים
במדת **הרחמים** לומר **אָנִי ה'**.

ויש לומר, לעומקו של מקרא,
שכוונתו לומר בזה **רחום בדין**.

כמדתו בבריאת העולם ששיתף את
מדת הרחמים עם מדת הדין כדי שיוכל
העולם להתקיים.

לעומקו של מקרא פר' וארא

ואע"פ שאמרו במדרש **גואל אחרון** **כגואל ראשון**, לא החזיק משה את עצמו **שהוא** יהיה הגואל האחרון. אלא לענין שנסים ונפלאות שקרו למשה הגואל הראשון כן יהיו הנסים של הגואל האחרון. וגואל אחרון הוא משיח בן דוד, ונקרא על שם אליהו כי יבוא אליהו לבשר על בוא הגואל, ככתוב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והגורא, הוא יום בא משיח צדקנו בב"א. ויבוא המשיח עם שבעת הרועים ובהם משה ואליהו, וה' בראשם. ועל זה אמר משה בגאולת מצרים שמות (ד, יג) **שְׁלַח נָא בְּיַד-תְּשֻׁלָּחַת. ורצה כביכול שיבוא אליהו עתה עם גואל אחרון לגאול את ישראל,**

וכמובא במדרש קהלת רבה:
רבי בְּרַכְיָה אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק, כְּגֹאֵל רֵאשׁוֹן כֶּף גֹּאֵל אַחֲרוֹן, מֵה גֹאֵל רֵאשׁוֹן נֶאֱמַר (שמות ד, כ): נִשְׁחַ מִשֶּׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בְּנָיו וַיִּרְכָּבֶם עַל הַחֲמֹר, כֶּף גֹּאֵל אַחֲרוֹן, שְׁנַאֲמַר (זכריה ט, ט): עֲנִי וְרָכַב עַל {ה} חֲמֹר. מֵה גֹאֵל הַרֵאשׁוֹן הוֹרִיד אֶת הַמֶּן, שְׁנַאֲמַר (שמות טז, ד): הֲנִנִּי מִמִּטֵּיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, אֵף גֹּאֵל אַחֲרוֹן יוֹרִיד אֶת הַמֶּן, שְׁנַאֲמַר (תהלים עב, טז): יְהִי פֶסֶת בַּר בְּאֲרָץ. מֵה גֹאֵל רֵאשׁוֹן הַעֲלָה אֶת הַבָּאָר, אֵף גֹּאֵל

נֶאֱרָא בגימטרי' **מאתים ושמונה**, ועם הכולל **נֶאֱרָא** הוא **מאתים ותשע**, ועדיין **חסרה שנה** לקץ הגלות עד תום מאתים ועשר שנים.

לומר לך שיש להמתין עוד שנה, להשלים הגלות עד **מאתים ועשר שנה**, כמנין רד"ו שאמר יעקב לבניו. ובשנה זו האחרונה, אראנו נפלאות, אלו המכות.

שכן בגימטרי'ה קטנה **נֶאֱרָא** הוא **עשר**, לרמוז שיש להמתין עד תום עשרת המכות. ולכן דבר אתו הקב"ה משפט על שרצה להקדים את הקץ בלא עת.

והוא כעין מה שטען משה בפרשת שמות (ד, יג) **שְׁלַח נָא בְּיַד-תְּשֻׁלָּחַת.** ותרגם יונתן בן עוזיאל, שלח נא ביד פנחס [הוא אליהו], דחמי למשתלחא בסוף יומיא, שראוי להשתלח בסוף הימים. **ניחא אף ה' בְּמִשְׁהָ** שכביכול מבקש משה למהר קץ הימין. שהרי משה נשלח להתחיל את הגאולה ואליהו יִשְׁלַח לַחֲתוּם את הגאולה ואין להקדים את המאוחר.

לעומקו של מקרא פר' וארא

וּשְׁמִי יְיָ לֹא נִוְדַעְתִּי לָהֶם [לאבות]
היינו וְאָרָא, בְּאֶסְפֶּקְלָרְיָא שְׂאִינָה
מְאִירָה שְׂהוּא [שם אֵל שְׂדִי] בְּנִגְלָה,
בו כתובה רְאִיָּה.
[וְלָךְ אֲנִי נִוְדַע] בְּאֶסְפֶּקְלָרְיָא מְאִירָה
שְׂהִיא בְּסִתּוּם, בַּה כְּתוּבָה יִדְעָה,
שְׂכְּתוּב לֹא נִוְדַעְתִּי [להם, וְלָךְ אֲנִי
נִוְדַע בְּאֶסְפֶּקְלָרְיָא מְאִירָה].

וְעֵינֵינּוּ הַאֶסְפֶּקְלָרִיא הַמְאִירָה וְאֲשֶׁר
אִינְנָה מְאִירָה, פִּירְשָׁה [כְּאֵן] הַרְמַב"ן
בְּאוֹמְרוֹ: מִפְּנֵי הַיּוֹת נְבוּאוֹת הָאֲבוֹת
בְּמִרְאוֹת הַלֵּילָה אֲמַר בְּהֶם וְאֲרָא,
[וְהִיא הַנְּקִרָאֵת אֶסְפֶּקְלָרִיא שְׂאִינָה
מְאִירָה], וְבַעֲבוּר הַיּוֹת נְבוּאוֹתָו שֶׁל
מֹשֶׁה פְּנִים אֶל פְּנִים אֲמַר [לֹא נִוְדַעְתִּי
לָהֶם, כְּאֲשֶׁר] נִוְדַעְתִּי לָךְ: [וְהִיא
הַנְּקִרָאֵת אֶסְפֶּקְלָרִיא מְאִירָה].

וְלַעֲנִינּוּ שֵׁם "אֵל שְׂדִי" שֶׁנֶּאֱמַר אֲצֵל
הָאֲבוֹת מִסְבִּיר הַרְמַב"ן: נִרְאִיתִי
לְאֲבוֹת בְּכַח יָדֵי אֲשֶׁר אֲנִי שׂוֹדֵד בּוֹ
הַמְזוֹלוֹת [וְהִיינו שֵׁם שְׂדִי]

וְלַעֲנִינּוּ שֵׁם הַשֵּׁם שֶׁנֶּאֱמַר אֲצֵל מֹשֶׁה
מִסְבִּיר הַרְמַב"ן: אֲבָל בְּשֵׁמִי שֶׁל יו"ד
ה"א אֲשֶׁר בּוֹ נִהְיָה כֹל הוֹוֶה לֹא
נִוְדַעְתִּי לְאֲבוֹת לְבְרוּא לְהֶם חֲדָשׁוֹת
בְּשָׁנוּי הַתּוֹלְדוֹת, [וְרוּצָה לֹאמַר כִּי
בְּשֵׁם ה' שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה אֵינּוּ צְרִיךְ
לְשִׁדּוֹד הַמַּעֲרָכוֹת בְּאֵל שְׂדִי אֲלֵא הַכֹּל
מִתְּהוּוֶה מְחַדָּשׁ] עַל פִּי הַשֵּׁם הַגְּדוֹל בּוֹ

אֲחֶרֶן יַעֲלֶה אֶת הַפִּימִים, שְׁנֶאֱמַר (יִואֵל
ד, יח): וּמַעֲנֵן מִבֵּית ה' יֵצֵא וְהִשְׁקָה אֶת
נֶחַל הַשְּׂטִיִּים.

וְבַעֲנוּתָו לֹא רִצָּה מֹשֶׁה רְבִינוּ
לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמוֹ לֹא כְּגֹאֵל רֵאשׁוֹן
וְלֹא כְּגֹאֵל אַחֲרוֹן.

דרשת אֶסְפֶּקְלָרְיָא דְנִהְרָא

וְאָרָא אֵל-אֲבֵרְהֶם אֵל-יִצְחָק וְאֵל-
יַעֲקֹב בְּאֵל שְׂדִי וּשְׁמִי ה' לֹא
נִוְדַעְתִּי לָהֶם (ו, ג).

יֵשׁ לִיתֵן אֶת הַדַּעַת מְדוּעַ חִילַק
הַכְּתוּב לְאֲבוֹת רְאִיָּה, וְלִמְשָׁה יִדְעָה.
וְכֵן יֵשׁ לִיתֵן אֶת הַדַּעַת מֵהוּ הַחִילּוּק
בֵּין "אֵל שְׂדִי" שֶׁנֶּאֱמַר לְאֲבוֹת וּבֵין
"שְׁמִי ה'" שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה.

מִוְבָּא בְּזוּה"ק [דף כ"ג עמוד ב']:
וּשְׁמִי יְיָ לֹא נִוְדַעְתִּי לָהֶם, דָּא וְאָרָא,
בְּאֶסְפֶּקְלָרְיָא דְלֵא נִהְרָא, דְאִיהוּ
בְּאֶתְגַּלְיָא, בִּיהַ פְּתִיב רְאִיָּה.
בְּאֶסְפֶּקְלָרְיָא דְנִהְרָא דְאִיהוּ בְּסִתִּימוּ,
פְּתִיב בִּיהַ יִדְעָה, דְּכְתִיב לֹא נִוְדַעְתִּי
[לָהֶם, וְלָךְ אֲנִי נִוְדַע בְּאֶסְפֶּקְלָרְיָא
דְנִהְרָא].
תְּרַגּוּם:

לעומקו של מקרא פר' וארא

באספקלריה מאירה, שתהיה הגאולה
בענין ברור ומאיר כיום צהיר.

וכל כך למה הוצרך השינוי הזה אצל
משה רבנו כדי להוציאם ממצרים,
כי היו משוקעים במ"ט שערי טומאה
שאפילו שידוד מערכות בשם אֵל
שְׂדֵי אינו מספיק לכך, אלא רק יש
לפעול בשם ה' המהווה את הכל
מחדש. והוא הניתן למשה פנים אל
פנים באספקלריה המאירה בידיעה
מוחלטת וברורה.

ועוד יש לומר בעניין ההבדל בין
אֵל שְׂדֵי שנאמר לאבות ובין שְׂמִי ה'.
שנאמר למשה:

אמנם אֵל שְׂדֵי הוא שם רחמים
המושפעים בארץ, וכן ברך יעקב את
בניו בירידתם למצרים: וְאֵל שְׂדֵי יתן
לכם רחמים, אולם לפירוש הרמב"ן
יש בו גם מדת הדין רפה.

וכך לשון הרמב"ן: כשידבר אברהם
עם השם יזכיר השם המיוחד עם אלף
דלת, או אלף דלת לבדו, [וכן יזכיר
אצל האבות אֵל שְׂדֵי כנ"ל]. והנה
הענין, שהאבות היה גלוי השכינה להם
והדבור עמהם במדת הדין רפה ונהג
עמהם בה, ועם משה יתנהג ויִנְדַע
במדת הרחמים שהוא בשמו הגדול.
ולכן לא יזכיר משה מעתה שם אֵל

הוא עושה להפליא, ובו ידעו הכל כי
הוא עושה הכל.

ולעומקו של מקרא בביאור מדרש
הזוה"ק הנ"ל יש לומר:

הָרְאִיָּה לאבות היא בדברים הנגלים
[כגון אֵל שְׂדֵי, שהם שמות רחמים
המתפשטים בארץ] ואשר על כן אינה
צריכה אספקלריה המאירה אלא די לה
באספקלריה שאינה מאירה.

הַיְדִיעָה למשה רבנו היא בדברים
הסתומים [כגון שְׂמִי ה' וכגון אהיה
אשר אהיה שהם מקור הרחמים
משמי שמים עליונים] ואספקלריה
שאינה מאירה אינה מספקת להם. ולכן
צריכה הידיעה להיות בחזיון של
אספקלריה המאירה וכלשון האוה"ה
הק': ברור ובהיר כיום צהיר.

זה שאמר הכתוב: [לאבות] לֵא
נִוְדַעְתִּי לָקָם אלא נראיתי להם
בדברים הנגלים ולכן די היה להם
באספקלריה שאינה מאירה.

ולָךְ [משה] אני נודע גם בדברים
הסתומים, שאין במ די באספקלריה
שאינה מאירה, ולכן אני נודע לך

לעומקו של מקרא פר' וארא

שגיא כח. לעורר משפטיו על הבריות בגודל כחו **כי אם ברחמים וגו'**.
ופירושו: שאף על פי ששם **שְׂדֵי** כשמו כן הוא **שְׂדֵי** בכוחו לפעול בארץ רחמיו של מקום, יש ואינו מספיק **לכך**, כגון ביציאה ממצרים, כי בכל אופן הוא מעורב קצת עם מדת הדין וכלשון הרמב"ן שיש בו "מדת דין רפה", ולכן יש להפעיל את שם השם הגדול כלשון הרמב"ן להוות את המציאות מחדש. ויהיה **אֵל שְׂדֵי** פועל אצל האבות **עד יציאת מצרים**, ויהיה שמו **הגדול** פועל על ידי משה **מיציאת מצרים ואילך**.

ועל דרך הצצה, בזה יבואר מה שאומרים בקידוש ליל שבת שיום השבת הוא **זָכָר לַיְצִיאַת מִצְרַיִם**. כי ביציאת מצרים הבריאה התהוותה מחדש כעין בריאת העולם.

וזאת **למודעי:** שגם **בידיעת ה'** כפי שהתגלתה למשה פנים אל פנים, גם בה יש **הדרגות**, ויש אשר אין רשות לידע יותר מהאספקלריה המאירה, ובהדרגה זאת נבחנת האמונה בדרכי **ההשגחה**, וכפי שהתבאר בהקדמה לפרשת שמות.

שְׂדֵי, כי התורה בשמו **הגדול נתנה**, שנאמר (להלן כ ב) אנכי יהו'ה אלהיך, [והיינו **בְּאִסְפָּקְלָרְיָא דְנִהְרָא דְאִיהוּ בְּסִתְיָמוּ**] והוא שנאמר (דברים ד לו) **מִן הַשָּׁמַיִם** השמיעך את קולו וגו'. עכ"ל.

ולעומקו של מקרא יש ליתן טעם לכך **שְׁשֵׁם אֵל שְׂדֵי** בהיותו רחמים המושפעים בארץ, יהיה בו גם **מדת הדין הרפה**. וזאת כדי שהארץ [אשר בה כוחות הטבע שהם על פי **מדת הדין**] תהיה **מוכנה לקבל** משם **אֵל שְׂדֵי שפע הרחמים** ולא תהא דוחה אותם או שוללתם מכל וכל. ובכך שבשם **שְׂדֵי** מלבד הרחמים יש גם קצת מדת הדין הרפה, בכך יהיה בכח שם **שְׂדֵי לשדוד** מקצת ממדת הדין הטבועה במערכות הטבע שבארץ, ובתמורה **להשפיע עליהם רחמים**. אבל בהיות כנ"ל בני ישראל משוקעים במ"ט שערי תומאה, **לא די בכח השם שְׂדֵי** אלא צריך **להוות את הכל מחדש** על ידי עשר המכות שניתנו בשמו הגדול, ולהוציא את בני ישראל על ידי שם הרחמים אהיה אשר אהיה, או אהיה לבדו, וזה שנאמר **אני ולא מלאך, אני ה'**. ועל כך נאמר באיוב [לו, כג'] **שְׂדֵי לֹא מִצְאָנְהוּ שְׂגִיא כַח**. וכפירוש רש"י שם: **שְׂדֵי** לא מצאנוהו

לעומקו של מקרא פר' וארא

ממַצְרִים לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם גְּחֻלָּהּ פְּיּוֹם
הַיָּהּ [דְּבָרִים ז,כ']. ונדמה מצרים אל
הכור אשר בתוכו ניתך הזהב ונפרד
מִן הַסִּיגִים ונתקן. עכ"ל. והיינו
שנעשו ישראל חטיבה אחת ע"י כור
הברזל, כשם שמידותיו של הקב"ה
נעשו חטיבה אחת של רחמים.

ועל דרך הסוד, אָנִי ה', אלו הן שתי
מידות של גלוי וסתום. אני הוא שם
קדוש מע"ב שמות וכפי שאנו אומרים
בהושענות אני והו הושיעה נא, והוא
הופעת חסד ה' בטבע במדת הַרְאָיָה
בדרך של גילוי. והוא, השם הק' אָנִי,
הוא תחת מדת אלקים השולט בטבע
ובמידה זו משגיח הק בעולמו על
ברואיו. וכפי שאמר יוסף לאחיו
[והתבאר בלעומקו של מקרא בפרשת
ויחי], (ה) תַּחַת אֱלֹהִים - אָנִי. והוא
במדת הראיה בדרך של גלוי, כשם אֵל
שְׂדֵי שנראה לאבות, רק ללא מדת
הדין הרפה אלא כולו חסד, ועמו שם
ה' הויה, הוא גבוה מעל גבוה. והוא
במדת הידיעה, בדרך של סתימא.
והצירוף אָנִי ה' הוא צירוף של גילוי
הסתום, וידיעת הַרְאָיָה. ובזה
מתמזגות המידות גם של האבות
הקדושים וגם של משה רבנו. שמדתו
של משה אינה מבטלת ח"ו את מידת

ולדברי ר' מאיר [ברכות ז:]: גם למשה
רבנו לא ניתן לידע עומק ההשגחה של
צדיק ורע לו או רשע וטוב לו, כאמרו
ית' והנתי את אשר אחון אף על פי
שאינו הגון, עד עת קץ הימין
כשיתקיים הפסוק: [ישעיהו יא,ט'] פִּי
מְלֵאָה הָאֲרֶץ דַּעָה אֶת הַנְּהִי פְמִים לְפִים
מְכַסִּים כשגם הנכסה יהיה גלוי לעין
כל.

ועוד יש לשאול מדוע אמר לֹא
נִוְדַעְתִּי להם, ולא אמר לא הודעתני.
ויש לומר שאם היה אומר הודעתני,
היה נשמע ח"ו כאילו הוא ומידותו
נחלקים הם. לכן אמר לֹא נִוְדַעְתִּי,
כאמרו אני ומידותי חד הם.

לזה דרשו חז"ל במסכת ברכות (ו).
אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם
שנא' שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד,
ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם
שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד
בארץ.

וכן מובא בשער הכוונות דרושי
פסח דרוש א' וכל ענין הגלות הזה
של מצרים היה לצרף ולתקן בחי'
ניצוצות הקדושות ההם בסוד וְאֵתְכֶם
לְקַח הַנְּהִי וַיִּצָא אֶתְכֶם מִפּוֹר הַיַּבְרֵזֶל

לעומקו של מקרא פר' וארא

ויש לשאול, והלא כבר אצל אברהם מצינו שפנה להקב"ה באלו המלים: **ויאמר אֲדֹנָי יְהוֹיָהּ בְּמָה אָדַע פִּי אֲיִרְשָׁנָה**. [בראשית טו, ח']. ואם כן לכאורה אין הפרש בין **רְאִיתָ** האבות **לִיִּדְעֶתָ** משה. ומה הוא שאמר הכתוב וארא אל אברהם וכו' ושמי ה' לא נודעתי להם.

ויש לומר כי יש חילוק ביניהם. שכן גם רש"י חיכה עם פירושו **רחום בדין**, עד תפילתו של משה בפרשת ואתחנן. ולא פירש כן אצל אברהם.

ויש לשאול, אם כן, מה החילוק בין אברהם ומשה רבנו ששניהם פנו להקב"ה באותו שם **אֲדֹנָי יְהוֹיָהּ** ואצל משה פירש רש"י **רחום בדין** ואצל אברהם לא פירש כן.

ולעומקו של **מקרא יש לומר כי** אצל אברהם **נראו שני השמות האלו אֲדֹנָי יְהוֹיָהּ כשתי מידות של חסד**. שם **אֲדֹנָי** לא מצד הדין, אלא נתכוון בשמו שהוא **אֲדֹנָי העולם**. ומה שאמר הוי"ה **בניקוד של אלקים**, גם לא נתכוון לדין אלא **למדת ההשגחה בארץ הנקראת בשם אלקים**. וכשהיה מוציא שם אלקים מפיו היה מציר

האבות אלא היא **המשך ישיר להן**, וכעין עלייה בדרגה.

ואשר על כן פתח הכתוב במדת הדין, ואמר בתחילה **וַיִּדְבֹר אֱלֹהִים אֶל-מֹשֶׁה**, וסיים במדת הרחמים ככתוב **וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'**. לומר לך: אף על פי שעתה היא מדת כבוד אלהים **הסתר דבר**, עתיד אני להתגלות במדת אני ה'. והמדה של "אני" היא כעין מדת **שְׂדֵי**, רק בלי מדת הדין הרפה, אלא **כולה חסד**, כנ"ל.

ואכן, במדת הרחמים התחנן משה לקב"ה בסוף ארבעים שנה במדבר, באומרו (דברים ג', כג-כד'-כה) **וְאֶתְחַנֵּן אֵל ה' בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר אֲדֹנָי יְהוֹיָהּ אַתָּה הַחַלּוֹת לְהַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ וְגו' אֶעֱבֹרָה נָא וְגו'.**

ואף על פי שניקוד שם השם הוא ניקוד של אלקים שהיא מדת הדין, כזה: **יְהוֹיָהּ**, אף על פי כן לא נמנע משה מלהזכירה כי אדרבה, פירושה הוא: **רחום בדין**. שהרחמים מתפשטים אפילו בדין.

וכדפירש רש"י שם: **ה' אלהים. רחום בדין.**

לעומקו של מקרא פר' וארא

עבְדְךָ. מאי אַתָּה הַחַלּוֹת, כבר בתחילת נְרָפִי, הַחַלּוֹת לְהִרְאוֹת אֶת-עבְדְךָ מדה זו של רחום בדין. באמרך לעבדך וְאָרָא לאבות, ולא נודעתי להם, אבל לעבדך גם נִרְאִיתָ וגם נודעָתָ. שכל מידותיך חד הם, ונתונים זה בזה. שאתה רחום בדין.

ועל דרך זו, תינתן עוד הבחנה בין אספקלריה המאירה לזו שאינה מאירה, וכן הבחנה נוספת בין הראייה והידיעה והנגלה והסתוב.

שהגם שבאברהם נכתב אֶדְנִי יְהוָה כנ"ל, הרי נראה לאברהם באספקלריה שאינה מאירה, שאין בה ההבחנה של תרכובת רחמים בדין. ולכן גם מדת אלקים נחשבה אצלו או כמדת החסד שבה הוא משגיח בעולמו, או שהיתה מובחנת אצלו מידת הדין לחוד ומידת החסד לחוד. וכפי שפירש ה"אוהב ישראל" מאפסא, בעניין העקידה כשפנה יצחק ואמר לאברהם: אבי, ויאמר הנני בני. מה שאל הבן ומה ענה אותו האב. שיצחק שואל: אבי אתה מידת החסד כיצד תקיים עקידת בנך על המזבח להעלותו לעולה. ענה לו אברהם: הנני בני. עכשיו אני בדרגת הגבורה של

ומלביש אותה באותיות של הוי"ה, רחמים וחסד. לומר שכל השגחתו ית' בזה העולם היא השגחה של חסד ורחמים. לכן אמר אֶדְנִי יְהוָה, שהוא אדון העולם המשגיח על עולמו ועל בריותיו במדת הרחמים. ולכן רש"י לא פירש אצל אברהם לומר רחום בדין. כי אצל אברהם אין דין כלל. אלא הכל רחמים וחסד. ואשר על כן במהפכת סדום ועמורה כאשר הוא שואל השופט כל הארץ לא יעשה משפט, כוונתו בזה: השופט כל הארץ במדת הרחמים, לא יעשה משפט של חסד ורחמים?! וזה שאומר הקב"ה למשה בפרשתנו: וְאָרָא אל אברהם במדת הרחמים אֶל שְׂדֵי, ושמי יְהוָה שהוא רחום בדין לא נודעתי להם.

אבל אתה, משה, לך אני נודע במידת הרחמים שמתפשטים אפילו בדין, כי עלי לעשות דין במצרים ורחמים לישראל.

ולכן אצל משה רבנו נודעו המידות האלו כאחת, רחום בדין.

שכך טען משה להקב"ה בסוף ימיו: ה' אלהים, [אֶדְנִי יְהוָה] רחום בדין, אַתָּה הַחַלּוֹת לְהִרְאוֹת אֶת-

לעומקו של מקרא פר' וארא

היוצא מהנ"ל, שְׁשָׁם הוּי"ה המנוקד בניקוד של אָ-לֵהִים כזה: **יְהוֹ'ה**, הוא **מהשבחים** ששבח משה להקב"ה לפני התפילה. ומובנו של שבח זה לפי רש"י **שהוא רחום - אפילו בדין**. לכן פירש רש"י **רחום בדין**.

נתמזגו המידות זו בזו, רחמים בדין ודין ברחמים. והיא **הידיעה** של **אספקלריא המאירה** שנתכוון לה מדרש הזוה"ק.

דרשת וגם

וְגַם הִקְמַתִי אֶת-בְּרִיתִי אִתְּם לְתַת לָהֶם אֶת-אֶרֶץ כְּנָעַן אֶת אֶרֶץ מְגַרִּיהֶם אֲשֶׁר-גָּרוּ בָּהּ. (ו,ד').

וְגַם | אֲנִי שְׁמַעְתִּי אֶת-נְאֻקַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרִיִּים מַעֲבָדִים אִתְּם וְאֲזַכֵּר אֶת-בְּרִיתִי (ו,ה').

יש ליתן טעם מדוע אמר שתי פעמים **וְגַם וְגַם**. **וגם** הקימותי **וגם** אני שמעתי.

ועל דרך הצח יאמר, **וג"ם** בגימטריה **מ"ט**. **כנגד מ"ט** **שערי תומאה שהצילם מהם**.

בני. ולא ששתי המידות מורכבות זו בזו. אלא זו לחוד וזו לחוד.

אך משה רבנו שראה הכל באספקלריה המאירה, היתה אצלו **הבחנת הידיעה** בין מדת הרחמים ובין מדת הדין, עד כדי שאפשר היה למזג בין השניים. **רחום בדין**, וכעין **חסד שבגבורה**. לכן אצל משה רבנו פירש רש"י: **רחום בדין**. שפנה להקב"ה למדת הרחמים שתתפשט אפילו בתוך הדין ויתן מבוקשו להכנס אל הארץ הטובה. **עד שר' שמלאי קרא לזה שבח ששיבח משה להקב"ה** [ברכות לב].

שכן אמר ר' שמלאי: לעולם יסדר אדם [בתחילה] **שבחו** של הקב"ה, **ואחר כך יתפלל** מנלן ממש דכתיב ואתחנן אל ה' בעת ההיא.

וכך היה סדר תחינתו: פתח **בשבח** שמותיו **אֲדֹנָי יְיָ הוֹיָה** - והמשיך **בשבח** מעשיו ותארו, - אֲתָה הַחַלּוֹת לְהַרְאֹת אֶת-עַבְדְּךָ אֶת-גְּדֻלַּתְךָ וְאֶת-יְדֹתֶיךָ הַתְּזַקָּה אֲשֶׁר מִי-אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשֵׂיךָ וּכְגִבּוֹרֹתֶיךָ:

עד כאן השבח, וכתיב בתריה **בקשת תפילתו**: אַעֲבֹרָה-נָא וְאֶרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה וגו'.

לעומקו של מקרא פר' וארא

א' במלה אָנִי תוֹרָה על אחד, והאות נ' של המלה אָנִי תוֹרָה על שער החמישים, לומר לך שעוד שער אחד של טומאה, כבר היו נכנסים בשער החמישים של טומאה ואי אפשר היה להוציאם משם. והאות י' במלה אני תוֹרָה על יחידו של עולם, שלכאורה לא היה שומע נאקתם מתוך נ' שערי טומאה. לכן אמר נָגַם | אָנִי שְׁמַעְתִּי, משום שהיו שקועים בתוך וג"ם שערי טומאה היינו מ"ט, ולא הגיעו לשער הנו"ן, לכן שמעתי נאקתם.

ועל דרך הצח יש להאיר בזה כי לכן יש טעם מפסיק בין וגם ובין אני, כזה: נָגַם | אָנִי שְׁמַעְתִּי. שהיה הפסק בין וג"ם שהם מ"ט שערי טומאה ובין השער האחד הנוסף החסר להם להשלים לנ' שערי טומאה. ועל ידי הפסק זה התקיים בהם שְׁמַעְתִּי.

ועל דרך הסוד, אָנִי הוא השם הק' מע"ב שמות, והוא תחת מדת אלקים השולט בטבע, כנ"ל, וכמובא בספרים הק' [וכן בפרדס רימונים להרמ"ק שער י"ב פרק ב'] הטב"ע הוא [גימטריה של] אלהי"ם. היינו 86. והמדה אנ"י היא זרוע נטויה של

ונצרכו שני הפסוקים ושתי המלים וג"ם לומר שיש ליתן את שני הפסוקים זה בזה וזה בזה.

וכן יהיה שיעור הכתוב:

וְגַם הִקְמַתִי אֶת-בְּרִיתִי אִתְּכֶם, עִם הָאֲבוֹת, שֶׁהָיוּ בְּמִ"ט שְׁעָרֵי קְדוּשָׁה וּטְהָרָה, וּבִזְכוּתָם וְגַם אָנִי שְׁמַעְתִּי אֶת בְּנֵיהֶם, אֶת-נִאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתּוֹךְ מִ"ט שְׁעָרֵי טוֹמְאָה, אֲשֶׁר מִצְרִיִּים מַעֲבִדִים אֹתָם.

וְנֶאֱזָכַר אֶת-בְּרִיתִי עִם הָאֲבוֹת, לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵיהֶם מִמִּ"ט שְׁעָרֵי טוֹמְאָה, וְלִהְיוֹת לִמִּ"ט שְׁעָרֵי קְדוּשָׁה וּטְהָרָה, כְּאֲבוֹתֵיהֶם, לְתַתּ לָהֶם אֶת-אֶרֶץ כְּנָעַן אֶת אֶרֶץ מִגְרֵיהֶם אֲשֶׁר-גָּרוּ בָּהּ אֲבוֹתֵיהֶם.

וְגַם | אָנִי שְׁמַעְתִּי.

יש ליתן טעם מדוע יאמר אני שמעתי, שלכאורה תיבת אני מיותרת. וכשם שאמר וְגַם הִקְמַתִי ולא אמר אני, כך יכול היה לומר וְגַם שְׁמַעְתִּי ומדוע יאמר אני שמעתי.

ויש לומר כפי הנזכר לעיל, שהמלה וְגַם תוֹרָה על מ"ט שערי טומאה, לכן אמר וְגַם אָנִי. שהאות

לעומקו של מקרא פר' וארא

שבהיותם בטלים לאלקים התגלתה בהם מידת הווי"ה ב"ה. שבזה התחבר האני של כל אחד מישראל עם מדת ההווי"ה, וזה שאמר וגם. להורות על חבור של הקב"ה עם האני של כל אחד ואחד בזעקו אליו. לכן נאמר וגם אני שמעתי.

ועוד על דרך הצח, באמרו וגם האות ג' תלמד על ג' אבות, והאות מ' תלמד על משה והאות ו' היא החיבור בין ההבטחה ל-ג' האבות ובין שליחותו של משה. לכן נאמר וגם פעמיים. אחד להורות על האבות והשני להורות על שעבוד בני' במצרים. וה-ו' מחברת ביניהם. וגם אני שמעתי ואזכר את בריתי עם האבות. וגם הקמתי את-ך בריתי עם האבות, וגם | אני שמעתי את-נאקת בני ישראל ואזכר את-בריתי עם האבות.

ארבע לשונות של גאולה

לִכְן אָמַר לְבְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה
וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם סִבְלִית
מִצְרַיִם
וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֵיכֶם

המדה אלהי"ם, והוא אמרו וגם אני שמעתי.

ועוד פירושו, על פי פשוטו שהמלה וגם תבוא לרבות. שלא רק מדת האני"י שהיא עם כל אחד ואחד ממש, בבחינת "עמו אנכי בצרה", ולא רק מדת אלהי"ם בטבע, אלא גם במדת הווי"ה שהוא גבוה מעל גבוה, שְׁמַעְתִּי. והוא הסולם בו עלתה שועתכם. ממדת האני"י למדת האלהי"ם וממנה למידת הווי"ה ב"ה.

ועל דרך הצח, מדת אלהי"ם שהיא בגימטריה 86, כשהיא כוללת בתוכה את מדת אני"י שהיא בגימטריה 61, כשהאני היה בטל לעומת אלהים הנותר מהן היא מידת 25 שעם הכולל היא מדת הווי"ה שהיא בגימטריה 26.

לומר לך על דרך הרמז, שלא היו צריכים לזעוק בעת שןעם אליו, אלא די במה שהשמיעו קול אנחה חרישית, אשר פילחה את הרקיעים מהאני הנמצא עמם בסתר המדרגה, דרך שעבוד הגוף שהיה בדרך הטבע, עד הווי"ה ב"ה גבוה מעל גבוה שגאלם מעל לדרך הטבע.

לעומקו של מקרא פר' וארא

אָלֵא עָקַר שָׁל הַפֶּל בְּרֵאשׁוֹנָה, שְׁרָצָה
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבָשָׂר לָהֶם בַּמִּבְחָר
שָׁל הַפֶּל בְּרֵאשׁוֹנָה. [והמובחר הוא
היציאה ממצרים].

עוֹנָה לוֹ ר' יוֹסִי: וְהָרִי הַמִּבְחָר שֶׁבֶּפֶל
וְלִקְחָתִי אֶתְכֶם לִי לְעַם וְהָיִיתִי לָכֶם
לֵאלֹהִים, וְאָמַר אוֹתוֹ לְבִסּוּף?

אָמַר לוֹ, [ר' יהודה] בְּאוֹתוֹ זְמַן אֵין
הַמִּבְחָר אָלֵא הַיְצִיאָה, שְׁחָשְׁבוּ שֶׁלֹּא
נִצְאוּ מֵעֲבֻדוֹתֵם לְעוֹלָמִים, מְשׁוּם שֶׁהָיוּ
רוֹאִים שֶׁם שֶׁפֶל הָאֲסִירִים שֶׁהָיוּ
בִּינֵיהֶם, קוֹשְׁרִים אוֹתָם בְּקוֹשְׁרֵי כְשׁוּף,
וְלֹא יְכוּלִים לְצַאת מִבִּינֵיהֶם לְעוֹלָמִים.
וְלָכֵן הִתְבַּשְּׂרוּ בְּמָה שֶׁחֲבִיב עֲלֵיהֶם
מִפֶּל. [והיינו היציאה].

וְשׂוֹאֵל ר' יוֹסִי: אִם כֵּן מָה צוֹרֵךְ יֵשׁ
בְּלִשׁוֹן וְהַצְלָתִי וּבְלִשׁוֹן וְגַאֲלָתִי,
עוֹנָה לוֹ ר' יְהוּדָה:

וְאִם תֹּאמַר, אֶף עַל גַּב שְׂעִיבָאוּ, הָרִי
אוֹלֵי יִלְכוּ [חִילוּתָם] אֲחֵרֵיהֶם לְהִזְיֵק
לָהֶם - כְּתוּב וְהַצְלָתִי אֶתְכֶם מֵעֲבֻדוֹתֵם.
וְלָכֵן צָרִיךְ לִשׁוֹן וְהַצְלָתִי.

וְאִם תֹּאמַר, הָרִי נִצְאוּ וְנִנְצְלוּ וְלֹא
תִּהְיֶה לָהֶם גְּאֻלָּה - תִּלְמוּד לִדְמֵי
וְגַאֲלָתִי אֶתְכֶם בְּזֵרוּעַ נְטוּיָה.

וְלָכֵן צָרִיךְ לִשׁוֹן וְגַאֲלָתִי.

וְאִם תֹּאמַר לֹא יִקְבְּלֵם [הַקַּב"ה] - הָרִי
כְּתוּב וְלִקְחָתִי.

וְלָכֵן צָרִיךְ לִשׁוֹן וְלִקְחָתִי.

וְגַאֲלָתִי אֶתְכֶם בְּזֵרוּעַ נְטוּיָה
וּבְשִׁפְטִים גְּדֻלִים [שמות ו,ו']
וְלִקְחָתִי אֶתְכֶם לִי לְעַם וְהָיִיתִי לָכֶם
לֵאלֹהִים וַיִּדְעֵתֶם כִּי אֲנִי יְהוָה
אֲלֵהֶיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם
סְבֻלוֹת מִצְרַיִם. [שמות ו,ז']

ויש אומרים לשון חמישית

וְהַבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁאַתִּי אֶת-יְדֵי לְתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב וְנִתְּמַתִּי אֵתָהּ לָכֶם
מִוְרָשָׁה אֲנִי יְהוָה. [שמות ו,ח']
עַל פִּי הַזֹּוּה"ק:

וְהוֹצֵאתִי וְהַצְלָתִי וְגַאֲלָתִי וְלִקְחָתִי
מוֹבֵא בְּזוּה"ק שֶׁלְכַאוּרָה אַרְבַּע
לְשׁוֹנוֹת הַגְּאוּלָּה אֵינֶן לְפִי הַסֹּדֵר
הַנִּכּוּן. שֶׁהָרִי רַק לְבִסּוּף נִתְקִיִּים
וְהוֹצֵאתִי. וְזֶה לְשׁוֹנָם (בְּזוּה"ק)
הַמְתוּרָגֵם):

ר' יְהוּדָה אָמַר, פְּסוּק זֶה הוּא הַפּוּדָה,
שֶׁכְּתוּב **וְהוֹצֵאתִי** אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם סְבֻלוֹת
מִצְרַיִם בְּרֵאשׁוֹנָה, וְאַחֵר כֶּף **וְהַצְלָתִי**
אֶתְכֶם מֵעֲבֻדוֹתֵם, וְאַחֵר כֶּף **וְגַאֲלָתִי**
אֶתְכֶם.

הֵיךְ לוֹ לִדְמֵי מִתְחִלָּה **וְגַאֲלָתִי** אֶתְכֶם,
וְאַחֵר כֶּף **וְהוֹצֵאתִי** אֶתְכֶם!

לעומקו של מקרא פר' וארא

נאם תאמר נולד, אך לא ינצל, כתיב
והצלתני, נאם תאמר ינצל ולא יגאל,
ת"ל ונגאלתי. נאם תאמר יגאל אך לא
אקחהו אלי, ת"ל ולקחתי. נאם תאמר
אקחהו, אך לא אטעהו על אדמתו
ונחלתו - ת"ל והבאתי.

ואלו הן ארבע לשונות של גאולה
ולשון חמישית של תכליתה: והבאתי.
והם כנגד חמישה חלקי הנשמה:
נפש רוח נשמה חיה יחידה.

והקתיב הכתוב:

יציאה לנפש,

הצלה לרוח,

גאולה לנשמה,

לקיחה לחיה,

נהבאה ליחידה,

הבאה ומגיעה עד כסא הכבוד.

ורמז בזה, שכאשר יוציא האדם כל
תעצומות נפשו אל הפועל יזכה להיות
בגן עדן העליון בנחלת הארץ
העליונה, והיא תכלית כל האדם.

עד כאן ארבע לשונות של גאולה,
וכנגדן סידרו חז"ל ארבע כוסות בליל
הסדר.

וממשיך המדרש:

נאם תאמר, פשיקבלם לא יביאם
לארץ - הרי פתוב והבאתי אתכם וגו'.

והוא לכאורה לשון חמישי של
גאולה, שהוא תכלית הגאולה.

ואכן, המהר"ל אף פסק לשתות כוס
חמישית כנגד לשון חמישית זו של
גאולה שהיא כנגד הפסוק "והבאתי",
שהיא מורה על הגאולה העתידה. ויש
שלא פסקו כמוהו, ולכן מן הספק
מוזגים כוס חמישית ולא שותים, והוא
הנקרא כוס של אליהו שלא נדע
לפשוט הספק עד שיבוא אליהו ויתרץ,
ולכן נקרא על שמו.

ולעומקו של מקרא ירמזון אליו
מליא ליציאת הולד מבטן אמו.

שאע"פ שנסים גדולים קורים עמו
בבטן האם, **עצם היציאה היא**
החביבה, ורק משנולד מספרים הכל
בניסי ה' אשר ליווהו ביציאתו מן
המיצר.

לעומקו של מקרא פר' וארא

הוא מסר שרביטו למשה, שְׁנַאֲמַר
(שמות ד, כ): וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מִטֵּה
הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ.

מִטֵּה יָדָהּ

קַח מִטֵּה וַיִּטֶּה-יָדָהּ (ז, יט')

וכוונת המדרש בזה לשידוד
מערכות הטבע, וזה נתן טעם למה
שכתבו בקבלה [כנ"ל] הטב"ע
בגימטריה' אלהי"ם, 86. ופירושו של
עניין הוא שבהיות האלקים שליט על
הטבע נתן את רשותא דהרמנא של
שליטה זאת למשה על ידי מטה
האלקים, ובכך יכול משה לְשַׁדֵּד
ולשדוד מעם הטבע את כוחותיו
ולהעבירם לרשותו על פי ציווי השם,
וּלְשַׁנּוֹת המערכות הטבעיות עד כדי
היותם מעשי נסים שאינם מורגלים
בטבע כלל, והוא שידוד המערכות
הנזכר.

ועל דרך הצח יאמר:

באומר: מִטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ, הריהו
כאומר: שהאלקים מִטֵּה [מלשון
להטות] את הטבע כולו תחת ידו של
משה. וכעין שאמרו [ראש השנה יז].
רב חסד - מִטֵּה כלפי חסד. וידו של
משה רבנו המחזקת במטה האלקים,
הופכת להיות ידא אריכתא של
הקב"ה, ועושה בטבע כרצונו.

יש ליתן טעם, מדוע לעתים יכתוב
ידך, ולעתים מטך, כגון: נִיט מִשֶּׁה
אֶת-יָדוֹ (י, כב), וכגון: נִיט מִשֶּׁה אֶת-
מִטֵּהוּ (ט, כג), ולעתים יכתבם יחדיו
כגון הכא: קַח מִטֵּה וַיִּטֶּה-יָדָהּ

ויש לפתור על פי אוה"ח הק' בעניין
קַח אֶת הַמִּטֵּה בסלע המריבה,
(במדבר כ, ח'). שהמטה היה "הרמנא
דמלכא". כלומר רשות מעם המלך
לפעול שינויים בטבע. והוא הדין כאן,
והרשות הזאת הנקראת מִטֵּה הָאֱלֹהִים
בְּיָדוֹ ממצגת את היד והמטה יחדיו, עד
אשר היד והמטה הרי הם כאחד.

וכן מובא באוה"ח הק' והטעם
לסימן כי יש בידו מטה עוז תפארה וכן
חוק לשררה הממונים על דבר
מלכות, וגו' מִטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ הרי
שתכף לבש כלי זיין שנתן לו ה' וגו'.

וכמובא במדרש (תנחומא ומדרש
רבה פרשה ח') מְלֶךְ בְּשֵׁר וְנָדָם אֵין
מִשְׁתַּמְשִׁין בְּשֵׁר בִּיטוֹ, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ

לעומקו של מקרא פר' וארא

ולעומקו של מקרא יש לומר שנרמז נס בתוך נס זה באומרו וַיִּהְיֶה לְתַנְיָנִים חֶסֶד יוֹד. שחסרון היוז במלה תַּנְיָנִים ירמוז על מטהו של אהרן שבלע את כל התנינים של חרטומי מצרים לאחר שהפכו חזרה למטות.

ועוד יש לדייק מכאן שנס זה טבוע היה כבר במעשה בראשית שם נאמר "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּנְיָנִים הַגְּדֹלִים". חסר יוד. (בראשית א, כא').

ואשר על כן, לימָּדְנוּ הכתוב יסוד גדול. שאין חדש תחת השמש גם בהתחדש לכאורה נס חדש. שכל נס הנעשה בְּשׂוּדוּד מערכות הטבע, כנ"ל, גם אם נראה לכאורה כאילו זה עתה התנוסס על ידי הקב"ה או שלוחיו, טבוע הוא כבר מימות מעשה בראשית. ואף אם גם יתחדש לכאורה נס, וגם אם יהיה נס בתוך נס, הרי הוא טבוע בנס קודם לו, ומגיע עד מעשה בראשית.

וכן הוא בעשרה נסים שנבראו בערב שבת בראשית בין השמשות, על מנת שְׁיַעֲשׂוּ לאחר זמן. ועל פי זה יבואר הפסוק בתהלים [קיד, א-ג] בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וּגו' הַיָּם רָאָה וַיִּנָּס,

ועל דרך הרמז והסוד, מטה הוא כנגד ספירת החסד. כפי שדרשו, רב חסד - מְטָה כלפי חסד. ויד היא כנגד ספירת הגבורה. ככתוב לכל היד החזקה. וכאשר נָאָמַר קַח מִטָּה וּנְטָה-קִדְּךָ, הרי מתמזגות שתי המידות גבורה וחסד, שהם זין ורחמים להיות מדה אחת כוללת שהיא רחמים בדין. ויהיה מאמר ה' נְטָה-קִדְּךָ כאומרו: כי גבר עלינו חסדו. שנתן לו תגבורת החסדים על הגבורות.

וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטָּהוּ וַיִּהְיֶה לְתַנְיָנִים וַיִּבְלַע מִטָּה-אֶהְרֹן אֶת-מִטָּתָם. (ז, יב')

פירש רש"י וַיִּבְלַע מִטָּה-אֶהְרֹן אֶת-מִטָּתָם. מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כלן. ומפרש ה"שפתי חכמים" ר"ל מדלא כתיב ויבלע תנין אהרן משמע מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כולן, והיה נס בתוך נס ואלו היה [בולע בהיותו] נחש לא היה רק נס אחד, אבל לאחר שנעשו מטות כדכתיב נמי את מטותם חזר ובלעם היה נס בתוך נס.

לעומקו של מקרא פר' וארא

ומניין שנס ים סוף עצמו **טבוע בו הנס עוד ממעשה בראשית**, כדאמרו חז"ל [שמות רבה פ' כ"א] על הפסוק [יד, כז'] **וַיִּשָּׁב הַיָּם לַפְּנֹת פֶּקֶד לְאֵימָנוּ**, אל תקרי **לְאֵימָנוּ** אלא **לְתַנְאוּ**. לתנאו הראשון. שתנאי התנה הקב"ה עם הים שיקרע בפני משה רבנו.

ומאיר כאן אוה"ח הק' שלא רק עם משה רבנו היה התנאי, אלא תנאי זה מימי בראשית קיים **לגבי כל עמלי התורה** שיוכלו לשידד מערכות הטבע כרצונם, וכמעשה רבי פנחס בן יאיר. ואם כן גם קריעת הירדן הטבועה בקריעת ים סוף, חוזרת היא למעשה בראשית.

וכן בעניינינו, בליעת המטה של אהרון את התנינים של חרשי מצרים, **מוטבע ועומד מששת ימי בראשית**, בהם נבראו התנינים, כנ"ל.

ועוד יובן על פי הדברים האלה מדוע יעשה הקב"ה נס למכשפים שיהפכו מטותם לתנינים. או אם תרצה מדוע יתן כח למכשפותם לעשות כן. והתשובה לכך על פי הנ"ל שכל זה היה נס אחד כדי **שיבלע מטה אהרון את המטות שהפכו לתנינים**.

הַיִרְדֵּן יִסַּב לְאָחוֹר. והרי לכאורה אינו מובן. בשלמא הַיָּם רָאָה וַיִּנָּס ביציאת מצרים. אבל הַיִרְדֵּן הרי לא נסב לאחור אלא רק כארבעים שנה אחרי קריעת ים סוף. ומהו שהדגיש הפסוק **בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם** וגו' הַיִרְדֵּן יִסַּב לְאָחוֹר.

אלא יש לומר על פי הדברים הנ"ל, שבצאת ישראל ממצרים בעת קריעת ים סוף היה כבר **טבוע הנס של קריעת הירדן בנס של "הים רָאָה וַיִּנָּס"**.

ולעומקו של מקרא ידויק מן הפסוק עצמו. שכן בנס הים נאמר בלשון עבר, **הַיָּם רָאָה וַיִּנָּס**, וגם המלה **וַיִּנָּס** כתובה בו'ו המהפכת, וכאילו כתוב **רָאָה וַיִּנָּס**. ואילו בהמשך הפסוק לגבי הירדן, נאמר בלשון עתיד **הַיִרְדֵּן יִסַּב לְאָחוֹר**. לא עכשיו בצאת ישראל ממצרים, אלא מכה יציאה זו הירדן יִסַּב לעתיד לבא, בכניסה לארץ. ואם כן יש כאן מעין שרשרת של נסים. נס הים טבוע במעשה בראשית, ונס הירדן טבוע בנס הים. יוצא איפוא שנס הירדן גם הוא מקושר בשרשרת הנסים למעשה בראשית.

לעומקו של מקרא פר' וארא

ישראל ברגע שהקב"ה כועס, ומה היה אומר אז **פְּלִמ**. [תוספות ברכות ח.]. ואע"פ שלא עלה בידו, הרי הקב"ה משלם לגויים גם על מחשבתם הרעה, ונתקיים בו "ומקללך אאר", ובמקום לכלותם, נתכלם וכלה הוא מן העולם.

וכן פרעה, בגאווה פרסמו הכתוב כי תאוותיו ישלטו על לבו, ולבו על מוחו. שנאמר **כְּבֹד לֵב פְּרֹעֶה**. ופרע"ה בגימטריה קטנה היא מ'.

להשלים: **פְּלִמ**.

יוצא, איפוא, שפרסמו הכתוב כך: **כל"ם**. ר"ת **כבד לב מוח**. ואשר על כן **מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעַם**. **מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעַם** נגד כל סבירות ההגיון, שכן מוחו בל עמו, ונתון לשליטת לבו ולבו נתון לשליטת כבדו, שנאמר **כְּבֹד לֵב פְּרֹעֶה**.

וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת-מִטְהוֹ עַל-הַשָּׁמַיִם
וְגו' וַיִּמְטֵר ה' בָּרֶד עַל-אֶרֶץ
מִצְרָיִם: (ט, כג)

עַל-הַשָּׁמַיִם: פירש"י, מדרש אגדה, הגביהו הקב"ה למשה למעלה מן

ולזה תרמוז היו"ד החסרה, **בַּתְּנִינָם**. **יו"ד מלשון יד**. לומר שהכל יד השם, גם אם היא נעלמה מעיני כל חי בכלל, ומעיני חרטומי פרעה בפרט.

כְּבֹד לֵב פְּרֹעֶה

(ז, יד')

כְּבֹד לֵב פְּרֹעֶה. על דרך המוסר, כאן רמז הכתוב כל תוקף גאוותו של פרעה ומידותיו הרעות. שכן **בעל המידות הטובות**, לבו ישלוט על תאוותיו. והתאוות מקורן בכבד. ולכן נקרא האדם השלם **מל"ך**. ר"ת **מח לב כבד**. שמחשבותיו שבמוחו ישלטו על לבו, ולבו על תאוותיו.

אבל בעל הגאווה, לעומתו, מידותיו הרעות הן בסדר הפוך. **כבד לב מח**. ר"ת **כל"ם**. תאוותיו ישלטו על לבו, ולבו על מחשבותיו. ולכן הלא **פְּלִמ** ויבוש בעולם הזה, ויהיה **פְּלִה** ובטל לעולם הבא.

והלא הם הם דברי בלעם הרשע, שמרוב גאותו כינהו חז"ל [פרקי אבות ה, יט'] **עֵין רָעָה, רוּחַ גְּבוּהָה, וְנַפְשׁ רָחֲבָה**, ברצותו לקלל את

לעומקו של מקרא פר' וארא

אברהם אבינו נוהג להשפיל מבטו, ולהביט מלמעלה למטה.

וכדי לא לשנות את ההנהגה של אברהם אבינו, הגביהו הקב"ה מעל הכוכבים כדי שיראה אם יוכל לספור אותם, מלמעלה למטה.

ומה שמצינו אצל אברהם בפרשת וירא וישא עיניו ויפרא והנה שלשה אנשים, שם באו המלאכים לרשותו תחת העץ והתרחקו. או כלך לדרך זו: לדבר מצוה שאני.

כמו כן בעניינינו, משה רבנו הולך בדרכי אבות בהכנעה וענוה ושפלות לבב. וכשם שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר, אמר משה רבנו מי אנכי, ונחננו מה. ובמציאות זו לא שייך להטות מטהו אל השמים מלמטה למעלה, אלא כדרך שהיה נוהג משה להשפיל מבטו מלמעלה למטה.

וכדי לא לשנות את ההנהגה של משה רבנו, הגביהו הקב"ה מעל השמים כדי להטות במטהו על השמים, מלמעלה למטה.

ועוד יש לומר שלא היה משה רבנו מעז להטות מטהו כלפי שמיא, שאין

השמים. ופירש שפתי חכמים שנתן לו ממשלה על השמים. ואע"פ שהם דברי אגדה, הרי פירושו הוא לפשוטו של מקרא, שנאמר על-השמים.

ויש לשאול, שהרי לא איש ויכזב הם השמים, שיצטרך להיות מעליהם כדי לרדות בהם. ויכול ליתן לו ממשלה בעליונים גם מבלי להגביהו מעליהם.

ויש לומר כפי שפורש בלעומקו של מקרא גבי אברהם אבינו בפרשת לך. ושם נאמר: ויוצא אתו החוצה ויאמר הקב"ה-נא השמימה וספר הכוכבים אם-תוכל לספר אתם ויאמר לו פה יהיה זרעך: (טו,ה')

פירש רש"י הקב"ה השמימה הוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבים, וזהו לשון הבטה, מלמעלה למטה.

והוינן בה, מדוע הצריכו להגביהו מעל הכוכבים, והרי יכול לומר לו שא עיניך וראה, ויסתכל מלמטה למעלה.

ויש לומר, דכל המציאות של אברהם אבינו היתה התבטלות כלפי הבורא ית'. והיא מציאות של ואנכי עפר ואפר ובמציאות זו לא שייך לשאת את עיניו למעלה, אלא כדרך שהיה

לעומקו של מקרא פר' וארא

ומתחת לעשרה טפחים. **ולעומקו של מקרא** יתן את הנר מעל ג' ספירות, במדת הנצח ובתוך העשר ספירות.

ומה שאמרו שכונה לא ירדה למטה מעשרה הכוונה **האצילות והקוצו של יו"ד העליונה** שהיא מעל מדת הכתר מעולם לא ירדה למטה מעשרה כי **ממנה** ההשתלשלות **וממנה** תוצאות חיים.

ואשר על כן נר חנוכה אשר הוא מן הנצח ולמעלה לא יבטל עולמית. והוא משל **לנר ה' נשמת אדם**, שהיא מהנצח ולמעלה ולא תבטל עולמית.

וכן הברד הוא ממדת הנצח, [כאשר יבואר לקמן] ולכן נשאר תלוי ועומד באויר שנאמר **וַיִּחַדְלוּ הַקְלוֹת וַתִּבְרַד וּמָטָר לֹא נָפַד אַרְצָה**, ואמרו במדרש רבה יב, **זַ תִּלְאָן בְּרַפְיוֹן, וְאִימְתֵי יִרְדוּ, חִלְקֵם בְּיָמֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל הָאֲמֹרִיִּים, שְׁנֵאמַר (יהושע י, יא): וַיְהִי בְּנֹסֵם מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָ הַשְּׁלִיף עָלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדֹלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם, וְהַשְּׂאָר עֲתִידִין לִירֹד בְּיָמֵי גֹג וּמִגֹּג.** ולכן הברד הוא בנצח עד יום גוג ומגוג.

ובזה ינתן טעם גם לפירושו של השפתי חכמים בפירוש רש"י הנ"ל, שנתן לו בזה ממשלה בעליונים. **שזה הסוד בשליטת האדם בעליונים:**

זה דרך ארץ כלפי השוכן בשמי שמים עליונים, ולכן **תִּשְׁפָּף** ממנו הקב"ה את סירובו, והגביהו מעל השמים.

וזה סוד המאמר (סוכה ה עמ' א') שמשוה מעולם לא עלה **למעלה מעשרה**. בפשט הדברים לא עלה למעלה מעשרה טפחים.

ולעומקו של מקרא רצה לומר **שלא עלה למעלה מעשר ספירות**. אלא כל עליותיו היו בתוך העשר ספירות, שלמעלה מהן לא יראני האדם וחי. והיכן הם עליותיו בתוך העשר **בין שלש לעשר**. בין נצח המדה הרביעית ובין כתר המדה העשירית. והשלש מתחתיו כביכול הן הוד-יסוד-מלכות.

וזה סוד **אומרו** (שמות ז, א') **רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפָרְעֹה וְאֶהְרֶן אֲחִיךָ יְהִיֶה נְבִיאָךְ. וְלַעֲוֹמְקוֹ שֶׁל מִקְרָא יֵשׁ לּוֹמֵר שֶׁמִּשׁוֹם כְּבוֹדוֹ שֶׁל אֶהְרֹן אָמַר נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפָרְעֹה וְלֹא לְאֶהְרֹן שִׁינְהַג בּוֹ שְׂרָרָה. רַק אָמַר בְּדֶרֶךְ שֶׁל כְּבוֹד וְאֶהְרֶן אֲחִיךָ יְהִיֶה נְבִיאָךְ.**

וזה סוד הדלקת נר חנוכה מעל ג' ומתחת לי'. הפשט מעל ג' טפחים

לעומקו של מקרא פר' וארא

כלומר: אף שהיו מעורבים עם המצרים בארץ גשן על המצרים בארץ גשן היה ברד, ועל בני ישראל אשר שם בארץ גשן רק עליהם לא היה ברד.

וכן בענין של וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד. ולא אמר כי לא מת בגשן. וכן על זה הדרך בכל המכות.

לומר לך, שהתקיים בזה הכתוב שמות לג, טז, 'וּנְפְלִינוּ אֲנִי וְעַמִּי מִפֶּלֶא הַעֵם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה'. ולא רק השגחה כללית של כל ארץ גשן, אלא השגחה פרטית על כל חד וחד מבני ישראל.

עשר המכות על פי עשר הספירות הק'

ובהקדים יש לומר כי בענין הספירות יש שתי שיטות עיקריות, האחת מחשיבה את ספירת ה"כתר" במניין הספירות ולא את ספירת ה"דעת",

ככל שישפיל עצמו, כן תינתן לו שליטה בעליונים. ולעומת פרעה שגבהות לבו היתה משפילתו עד מצולות ים, לולא רצה הקב"ה להעמידו בעבור יראה כי אין כה' בכל הארץ.

גֶּשֶׁן אֲשֶׁר-שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

רק בארץ גֶּשֶׁן אֲשֶׁר-שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בְּרֵד (ט, כו')

ויש לשאול, מה תלמוד לומר בארץ גֶּשֶׁן אֲשֶׁר-שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וכי איננו יודעים כי בגשן - שם בני ישראל?!
אלא יש לפתור על דרך סרסהו ודרשהו: בארץ גשן היה ברד, רק לא במקום אֲשֶׁר-שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

שהרי מצינו שהיו ישראל מעורבים בין בתי המצרים, שכן העיד הכתוב אשה משכנתה, וכו' וכן העיד הכתוב שהקב"ה פסח על בתי בני ישראל וכו'.

לעומקו של מקרא פר' וארא

ועוד יש לדעת כי גם בעניין המכות
והספירות יש שתי שיטות עיקריות,
כנגד איזה ספירות לחשב המכות.

שיטה א'

מלמעה למטה, כלומר מן הכתר
ועד המלכות, וכמבואר לקמן,
שהמכות יורדות ומשתלשלות
כהספירות הק' ממכת דם שבכתר,
ועד מכת בכורות שבמלכות. היא
שיטת הבית יוסף כמובא במגיד
מישרים.

שיטה ב'

מלמטה למעלה, כלומר מן המלכות
ועד הכתר, כשיטת הזוה"ק והאריז"ל,
שהמכות מתגברות ועולות ממכת דם
שבמלכות ועד מכת בכורות שבכתר.

ועוד יש שיטות כקווי חסד וקווי
הגבורה. וכן שיטת הערבוביה,
כרצוא ושוב של המלאכים, ועוד.

ובזו הפרשה נקוט הסבר המכות
לשיטה א' שהיא מלמעה למטה מן
הכתר ועד המלכות.

ואשר על כן, באומרו וְאֵת-אֶתְּמִי
אֲשֶׁר-שָׁמְתִי בָּם, ירמוז לעשר

והשניה מחשיבה את ספירת ה"דעת"
במניין הספירות ולא את ספירת
ה"כתר",

וכפי שהובא באריכות בלעומקו של
מקרא לפרשת שמות, וכמובא
בפרדס רימונים להרמ"ק, בהקדמה
לפרק ז'. ושם מבואר: רק כאשר
אין מחשיבים את ספירת הכתר
במניין עשר הספירות, אזי נחשבת
הדעת עמהן. וכאשר כן מחשיבים
את ספירת הכתר במניין עשר
הספירות, אזי אין נחשבת ספירת
הדעת עמהן. ולא שהדעת בטילה
אלא היא כאילו נסתרת ותפקידה
להעביר את כח כתר חכמה ובינה
לשבע הספירות דזעיר אנפין. כזה:

כתר

חכמה בינה

[דעת]

חסד גבורה

תפארת

נצה הוד

יסוד

מלכות

ובביאור זה נקוט את השיטה הראשונה
שמחשיבה את ספירת ה"כתר" במניין
הספירות ולא את ספירת ה"דעת".

לעומקו של מקרא פר' וארא

לכן נגלה עליהם הקב"ה בספירת הכתר.

צפרדע

צפרדע. כנגד ספירת החכמה. ושמה יעיד עליה: צפר-דעה. צפר בארמית הוא בקר. כשם שהבקר עולה מן החשך כן החכמה מאין תמצא. ולכן אמר משה רבנו לקרח, **בְּקָר וַיֵּדַע ה'.** (במדבר טז,ה').

ומכח ספירת החכמה עשו חנניה מישאל ועזריה קל וחומר בעצמן מצפרדעים כשמסרו עצמן על קדושת השם, והפילו עצמם לכבשן האש. ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת ה', קפצו לתנורים בעודם חמים, אנו שמצווין על קדושת ה' על אחת כמה וכמה.

וזה שאמרו חז"ל שצפרדע אחת היתה והכו בה ונחלקה לרבבות צפרדעים. כי כך היא החכמה כפטיש יפוצץ סלע.

ועל דרך הצח, החכמה בהיפוך אותיות היא הפה מלת. הכה בקדקודך ותן למוחך לפרות ולרבבות ולחדש חידושים ולראות נפלאות.

הספירות הק' שהם אותותיו של הקב"ה בהשתלשלות ההוי"ה. ועל כן נתן עשר מכות השייכות אליהן. ואשר על כן קראן אתמי ולא אותות סתם. לומר שאלו הן האותות שלו. האותות של הקב"ה, בהם הוא מנהיג את עולמו.

ואשר על כן יבואר לקמן: שיטה א' בסדר המכות לפי השתלשלות הספירות הק'. שהיא מלמעלה למטה מן הכתר ועד המלכות:

דם

דם. כנגד ספירת הכתר. שהכתר הוא מקור החסד והרחמים והחיות שבכל העולמות. כמים שהם מקור החיות והחסד. וכשהרשעים אינם נותנים לקיים את התורה, המשולה למים, נהפכים עליהם מי החסד לדין קשה הוא הדם. ועל דרך הצח, דם בגימטריה קטנה הוא כתר בגימטריה קטנה, היינו 8.

ובכוונות התפילה מובא בזוה"ק ששם ה' המתגלה בכתר מנוקד בקמץ, כזה: ה'ה'ה'ה' וכן שם ה' בברכת שובר אויבים ומכניע זדים. וכל כך למה, שהרשעים מבקשים לפגוע בכתר,

לעומקו של מקרא פר' וארא

והרוחניות שבה הופכת לחומר, והיא **מבאֵשֶׁת** ככתוב [ח,י'] **וַתִּבְאֵשׁ הָאָרֶץ**. ולכן צריך להחיותה ללא הפסק ולהכות על קדקדה מתוך מימי התורה והאורה.

כְּנִיָּם

כְּנִיָּם. כנגד ספירת ה**בינה**.

וכן האות **כ** והאות **ב** מתחלפות. שעל ידי תוספת **כעין אצבע קטנה** בתחתית ה-**כ** יהפך ה**כ** ל-**ב**. ותיהפך כינה לבינה. והיתה **הכינה למצרים**, והבינה היתה **לבני ישראל**. ואשר על כן אמרו **אצבע אלקים היא**.

וה**בינה** היא להבין דבר מתוך דבר, וכן **מכת הכינה** אי אפשר לעמוד עליה עד אשר **מבינים** כי **אצבע אלקים היא**.

כי היא בריה פחותה מעדשה, ואין שולטת בה הטומאה והמכשפות. כן ה**בינה** היא הנקודה הפנימית העמוקה של ה**דעת** ולא תשלוט בה כל סְכָלוֹת ו**בְעֵרוֹת**. והבינה היא הופעת הרחמים בלבוש של דין, והיא כנגד הַי עליונה שבשם ה', ואשר על כן תנוקד הבינה בצירה, כניקוד ה**א**. כזה: **י'ה'נ'ה'.**

וכצפרדעים האלה אשר מקרקרות וצועקות כן החכמה לא תעצור עצמה ו**תפתח** את אוצרותיה להשמיע קולה ברמה, ככתוב [משלי א. כ'] **חֲקְמוֹת בַּחוּץ תִּרְנֶה בְּרַחֲבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ**.

ובכוונות ה**תפילה** מובא בזה"ק שספירת החכמה תנוקד ב**פתח**. כזה: **י'ה'נ'ה'.** ועל כן מבקשים בבא לציון גואל הוא **יִפְתַּח** לִבְנו בתורתו, וגו'. וכן כתוב (דברים כח, יב): **יִפְתַּח ה' לָךְ אֶת אוֹצְרוֹ הַטוֹב** והיינו דאמר קהלת (ז,יב): **כִּי בְצֵל הַחֲכָמָה בְּצֵל הַפֶּסֶף**. והוא כפשוטו. ככל שישתדל אדם בתורתו, ישתדל עבורו בוראו להצלחת עניני כספו.

ולעומקו של מקרא יֵאָמֵר אל תקרא פֶּסֶף אלא פֶּסֶף. לומר לך, ככל שתרבה חכמתו בתורה, כן ירבו כיסופיו לה'.

וכצפרדע העולה ממימי היאור, כן החכמה תעלה מתוך מימי התורה והאורה, ותיכנס **בְּקֶה וּבְעֵמֶף** ודרשו **בְּקֶה בְּךָ וּבְמַעֲיָךְ**. שהיו הצפרדעים בוכות ומקרקרות בתוך מעיהם. כן ה**חכם** צריכה החכמה לדבר ולקרקר בתוך מעיו.

וכ**שהחכמה** נטולת חיים היא צבורה **חֲמָרָם חֲמָרָם** כצפרדעים המתות,

לעומקו של מקרא פר' וארא

יא"ה, ה-ס"ב במספר מע"ב שמות, והוא כנגד המלה **מארץ** [מצרים] היא המלה הס"ב בפרשת ציצית.

וזוה סוד אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים.

וכאומר: אשר הוצאתי אתכם עמי ישראל מארץ מצרים כאשר הוצאתי את הפנם מארץ מצרים.

וכשם שאין המצרים יכולים להוציא את הכנפם מעפר ארץ מצרים, **והודו אצבע אלקים היא**, כן לא יוכלו להוציא אתכם מארץ מצרים בלתי אם אשר אוציא אתכם **אני לבדי** מארץ מצרים **כאשר הוצאתי את הכנפם.**

וזוה סוד אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. ועל פי סוד זה דרשו חז"ל כמה מכות היו במצרים וכמה היו על הים, כי במצרים בפנפם, היו **אצבע**, ועל הים היו יד חזקה כפול חמש. אשר על כן יסמל **הכנפם** יציאת מצרים. ועל כן היא בספירת **הבינה** כי בספירת הבינה **מתגלית המדה של אנכי**, ובה יצאנו ממצרים כדכתיב **אנכי וגו' אשר הוצאתיך וגו'.**

עָרַב

עָרַב. כנגד ספירת **החסד**. שהיא מדת הרחמים וארך אפים, ואין לך

והמלה פנפם הוא השם **הכ"א** במנין ע"ב שמות הק': **נמר**, ובהיפוך אותיות **פנפם**. והוא כנגד המלה ציצית היא המלה הכ"א שבפרשת ציצית. וציצית היא מלשון **וְיַצִּיצוּ מְעִיר כְּעֶשֶׂב הָאָרֶץ:** [תהלים ע"ב ט"ז]. ופירושו שם על בני ישראל שיפרו וירבו ויתפשטו **בארץ**. **ובכנפם** נאמר אל אהרן, **והך את עפר הארץ**. ובגזירה שוה **הָאָרֶץ הָאָרֶץ**, **אָמַר**, כשם **שהכנפם** במצרים יציץ מן הארץ ואי אפשר לאמוד אותו, כן ישראל יפרו וירבו ויתפשטו **בארץ** ואי אפשר יהיה לאמוד אותם. ועל כך נאמר **א"ף טוב לישׂרָאֵל** (תהלים עג, א').

ועל דרך הצח, נאמרו ג' פסוקים במכות בענין הכאה. והם שנים בכנים ואחד בברד. והם **בסימן ה'ף ה'ף א'ף**. כיצד:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל אֶהָרֹן נָטָה אֶת מִטְּהָ וְהִפָּךְ אֶת עֶפְרַת הָאָרֶץ וְהָיָה לְכֹנֵם (ח, יב')

וַיִּט אֶהָרֹן אֶת יָדוֹ בְּמִטְהָו וַיִּפֹּךְ אֶת עֶפְרַת הָאָרֶץ (ח, יג')

כִּי עָמָה שְׁלַחְתִּי אֶת-יָדִי וְאָף אוֹתָהּ וגו' (ט, ט)

והם ה"ף, ז"ף, א"ף. ר"ת **אי"ה. איה** מקום כבודו להעריצו. והוא השם

לעומקו של מקרא פר' וארא

חֶסֶד אך היא תנוקד בסגול, והגימטריה של חסד היא ע"ב כנגד ע"ב שמות הקדש כנ"ל, ומובא באוהב ישראל מאפטא שמקובלנו כי כל שמות ע"ב הם שמות של חסד לבני ישראל.

והיינו שהחסד ושמות ע"ב מעורבים זה בזה כפי שְׁהַעֲרַב מעורבים זה בזה.

דָּבָר

דָּבָר. כנגד ספירת הגבורה.

גבורה הוא מצד הדין הקשה, אשר בשם אלקים יכונה. ודָּבָר הוא מלשון דבור קשה. ועם כל זאת שתף הקב"ה רחמים בדין, שנאמר "ואולם בעבור זאת העמדתך בעבור הראותך את כחי ולמען ספר שמי בכל הארץ". ובה מתגלית גבורתו של הקב"ה שמשתף רחמים בדין.

שְׁנֵי לעתים שהחסד מתלבש בגבורה ולעתים הגבורה תתלבש בחסד. וכאמרו אברהם ליצחק בנו בעקידה: הנני בני. ופירש האוהב ישראל מאפטא: הנני - בני. כן אומר אברהם עמוד החסד לבנו יצחק שהוא מדת הגבורה. עתה הנני מדתו של בני.

התגלות של מדת הרחמים וארך אפים יותר מזו של הַעֲרַב. שלבני ישראל היו כידידים, ולמצרים כמשחיתים.

שאיין לך אריה רעב המבקש טרף במצרים וכשיגיע לארץ גשן יהיה לַעֲבָרִים כחבר וכידיד אם לא תהיה בו מדת ארך אפים חסד ורחמים מאת ה'.

ועוד, שספירת החסד נקראת גם גְדוּלָה, ואין לך גְדוּלָה גְדוּלָה מזו שבה מוכחת בעליל השגחה פרטית של כל חיה וחיה, אשר באו בערבוביה כביכול, וביניהם עשו שלום ולא טרפו זה לזה, וזה מוכיח על סדר אלקי ביניהם, אם כי כלפי חוץ נראה הַעֲרַב מעורבב חיות שונות זו בזו. ועוד, אמרו על ערבוביה של חטאים כגון אה ואחות חסד הוא. ולכן הערבוביה היא בספירת החסד, אשר למטיבים היא מטיבה וְלַמְרַעִים מְרַעִים קוֹלָה.

ועל דרך הצח יאמר כי הניקוד של שם ה' במדת החסד שהוא מנוקד בסגול, יוכיח על הַעֲרַב. שהן ג' נקודות, ואין ניכרת כל נקודה לעצמה. כזה: י'ה'ו'ה'. כן החיות בערבוביה אין ניכרות כל אחת לעצמה אלא כקבוצה מעורבת ומעורבת. והמלה

לעומקו של מקרא פר' וארא

ושאר הבהמות **בְּדָבָר**. וגבורה הוא מצד הדין הקשה, בשם אלקים יכונה, מקום ביי"ד של מעלה, שם מדורי הגיהנום [שערי אורה], שם סנהדרין גדולה של שבעים ואחד שרי מעלה.

והיה ראוי פרעה וכל מצרים למות במכה זו, ככתוב "כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר ותכחד מן הארץ". "ואולם בעבור זאת העמדתך בעבור הראותך את כחי ולמען ספר שמי בכל הארץ".

ובית דין של שרי מעלה דנוהו לפרעה בספירת הגבורה לרחמים. וזו גבורתו של הקב"ה שמשתף רחמים בדין. וזה שנאמר בְּדָבָר הַזֶּה יִדְּ **יְהוָה הוֹיָה הוֹיָה בְּמִקְנֶה וְגו' (ט, ג')**. **פְּעָמִים שֵׁם הוִי"ה**. ישר והפוך, כנגד ה' ה' אל חנון ורחום. ולא שראוי הוא לרחמים אלא למען ספר שמי בכל הארץ. ומה הוא שמו שיסופר בו בכל הארץ, הוא שם **רחמים בדין**. והוא תוקף גבורתו. והיא הספירה של פחד יצחק, שהוא הגבורה, כנגד אברהם שהוא החסד. וליתן את של זה בזה וזה בזה, כנ"ל.

ואני מתלבש **בגבורה** להעלותך לעולה. ואתה עתה **מדת החסד** שפושט צוארך. ולכן נקרא הַדָּבָר בשם זה, כי דָּבָר הוא מלשון דבור, ודבור הוא מענה קשה ולא כאמירה רכה. ועוד אמר **דבר כבד**, שהוא קשה **מנשוא**. ואמר דבר **כבד כנגד לב** פרעה. ועוד אמר דָּבָר **פָּבֵד מְאֹד**. שאין מי שיעמוד בו. והוא כעין **גבורה שבגבורה**.

ועל דרך הצח יֵאָמֵר שעל כן ניקוד שם ה' בספירת הגבורה היא **שְׁנָא** כזה: **יְהוָה הוֹיָה הוֹיָה והוא מלשון שְׁנָא**. וענותנותו של הקב"ה למדנו כאן, שמקום שצריך להתגלות בכח עוזו וגבורתו, שם התגלותו בקול ענות **כביכול** חלושה, שכן הַדָּבָר בא ללא קולות וברקים וללא מראה עינים כמבואר לקמן (פרשת בא) בפסוק **הַתְּעַלְלֵתִי**. שהופיע בגבורתו במדת שוא, כדי למתק את כוח הגבורה בעולם **ולהחזיר העטרה לחסד שממנו יונקת הגבורה**. והוא סוד רצוא ושוב של מלאכי עליון.

ועוד יש לומר בזה, שבמדת הגבורה שם ימצאו ש"י מחנות של מדת הדין. והוא מקום של **השור**, מן **השמאל**. ובכח השור שבמרכבה הוכו השוורים

לעומקו של מקרא פר' וארא

והתפארת תתפאר על בעל הענוה.
והענוה תתבע את עלבונה מבעלי
הגאווה.

ועל דרך הצה, לכן תהיה מדת
התפארת נקודה בחולם, והיא נקודה
מעל אותיות ה' כזה: **י-ה-ו-ה**,
שהחולם הוא כעין כתר לראש
העוסקים בתורה שהיא תפארת לאדם,
ותפארת לו מן האדם. **ותתפאר** על מי
שמחשיב עצמו **כאפר**, בענוה.

ועוד על דרך הסוד, כמובא בספר
שערי אורה לר' יוסף ג'יקיטאלי,
החולם הוא הנקודה העליונה שמעל
הי"ד העליונה שבספירת האצילות,
גבוה מעל גבוה, משם שפע הנבואה הן
בהקיץ הן בחלום, ולכן נקרא החלום
כך **שהחלום** הנבואי הוא מן **החולם**
הנכסף שמעל קוצו של יו"ד העליון.

ואשר על כן, התפארת שהיא מדת
התורה הקדושה, נקודה בחולם, להיות
מקושרת עם החולם הנכסף ממנו
תוצאות שפע ההתגלות הנבואית.

ברד

ברד. כנגד ספירת **נצה**.

ועל דרך הצה והרמז, הזהירו לפני
מכת הדָּבָר, ואמר לו משה לפרעה,
(ח,כה) **רַק אֶל-יֹסֵף פָּרַעַה הִתְּלַל**
לְבַלְתִּי שְׁלַח אֶת-הָעַם. וכרומז ומזכיר
לו את ימי **יוסף** הצדיק אשר הציל את
ארץ מצרים מן הרעב ככתוב
(בראשית מז, יג') **וַתִּלְלֵה אֶרֶץ מִצְרַיִם**
וְאֶרֶץ כְּנַעַן מִפְּנֵי הָרָעֵב. לכן אמר לו)
רַק אֶל-יֹסֵף פָּרַעַה הִתְּלַל. וכן **וַתִּלְלֵה**
מִלְשׁוֹן הִתְּלַל. שאם ישוב ויקיים **הִתְּלַל**
ישוב הרעב ויתקיים בו **וַתִּלְלֵה**.

שחין

שחין. כנגד ספירת **התפארת**.
שתפארת היא הספירה בה ניתנה
התורה הקדושה שהיא ממדת
התפארת, **והשחין השורף כל גופו**
של אדם הוא ממדת **האש שחורה על**
גבי אש לבנה שהתורה היתה כתובה
בו. **ואש השחין** באה לתבוע עלבונה
של **אש התורה** שלא יכלו לעסוק בה
מעבודה קשה בשדה. ואשר על כן
הכה אותם בשחין שהוא מלשון **לשות**,
ולהתכופף ולהכנע בפני בורא עולם.

ועוד, שהיא כנגד יעקב. איש תם
יושב אהלים אשר השתחוה לעשו
שבע פעמים עד גשתו עד אחיו. והוא
ממדת הענוה והענוה תוליד התפארת

לעומקו של מקרא פר' וארא

ונשלם בהם סדר המכות
בהשתלשלותם מלמעלה למטה,
כזה:

כתר-דם	
חכמה-צפרדע	בינה-כנים
חסד-ערב	גבורה-דבר
תפארת-שחין	
נצח-ברד	הוד-ארבה
יסוד-חשך	
מלכות-מכת בכורות	

דַּרְשַׁת הַשְּׁעָרָה וְהַחֲטָה

כְּמִשְׁלַל וְנִמְשָׁל

וַאֲתָה וְעַבְדֶּיךָ יְיָ עָמִי בִּי טָרָם תִּירָאוּן מִפְּנֵי
יְהוָה אֱלֹהִים: וְהַפְּשִׁתָּהּ וְהַשְּׁעָרָה
נִפְתָּה כִּי הַשְּׁעָרָה אֲבִיב וְהַפְּשִׁתָּהּ
גִּבְעֹל: וְהַחֲטָה וְהַכְּסָמָת לֹא נָפוּ כִּי
אֲפִילָת הִנֵּה. וַיֵּצֵא מִשָּׁה מֵעַם פְּרָעָה
וּגו' (ט, ל-לג)

ובשימת לב, יש לעיין מדוע
לכאורה באמצע הדין ודברים שבין
משה לפרעה. פנה הכתוב כביכול

ונצח והוד הם עצם השמים לטוהר.
[שערי אורה]. ונצח והוד הם כנגד
משה ואהרון. ולכן משה עלה השמימה
מעל הנצח, שם עצם השמים לטוהר.
וזה מה שפירש"י [לעיל טו, ה'] מעל
השמים מעל שמי השמים שהם כעצם
השמים לטוהר במדת הנצח.

ועל דרך הצח, ניקודה של ספירת
הנצח בחיריק, כזה: יתנ'ה לרמז על
הברד שנשאר תלוי ועומד בין שמים
וארץ עד אשר נפל בימי יהושע בן נון,
כמובא במדרש לעיל.

וכמובא בברכות (נד:): מאי אבני
אלגביש תנא אבנים שעמדו על גב
איש וירדו על גב איש עמדו על גב
איש זה משה דכתיב {במדבר יב-ג}
והאיש משה עניו מאד וכתיב {שמות
ט-ג} ויחדלו הקולות והברד ומטר
לא נתך ארצה ירדו על גב איש זה
יהושע דכתיב {במדבר כז-יח} קח לך
את יהושע בן נון איש אשר רוח בו
וכתיב {יהושע י-א} ויהי בנוסם מפני
בני ישראל הם במורד בית חורון וה'
השליך עליהם אבנים גדולות.

וג' המכות ארבה חשך מכת-בכורות
שבפרשת בא הם כנגד הוד יסוד,
מלכות, ויבוארו באריכות בפרשת בא,

לעומקו של מקרא פר' וארא

והפְּשָׁטָה לֹא נָפוּ כי אנחנו המשוליים
לחֲטָא, שנאמר בנו רֵאשִׁית תְּבוּאָתָה,
אנחנו תמיד בעונה כבית אפל,
שחוחים ורכים, וכן כל משפחות
ישראל, פִּי אֲפִילַת הַנֶּהָה. וזה נרמז
באורו: פְּשָׁטָה, ורמז בזה שאנו
מכוסים במכסה ובהנהגה של הקב"ה,
כמים לים מכסים, ואין עין הרע
שולטת בנו בעבור שאנו רחוקים מן
החטא, ולכן נמשלנו כחטה.

ורמז גדול רמזה כאן התורה על
ישראל ועל פרעה מלך מצרים בפרט
ועל כל עבודת השם בכלל.

שהרך והעניו כמשה רבנו וכן כל
איש ישראל, יוכלו לעמוד בכל
גזירות הקשות, כמו החיטה
והכסמת, והבעל גאווה כפרעה נָכוּ,
שגאותו היא היא נְכוּתוֹ, וכל עֲמוֹ
עמו, וְיִשְׁכְּרוּ ולא תהיה להם תקומה,
ויתקיים בהם נָכוּ כפשתה וכשעורה
אשר נִכְתָה.

והפְּשָׁטָה וְהַשְׁעָרָה רמז הם לגויים
אשר בשר חמורים בשרם ומאכלם
מאכל בהמה כשעורה וכפשתה,
והם נְכִים בגאותם על כוחם ועוצם
ידם, כפרעה נָכוּ שגאותו זו היא
נְכוּתוֹ, ולכן לא יעמדו בגזירת מלך
העולם, וְיִשְׁכְּרוּ ולא תהיה להם
תקומה.

לספר על הפְּשָׁטָה וְהַשְׁעָרָה שְׁנִכְתָה
ועל החֲטָא וְהַפְּשָׁטָה שלא נָפוּ, ואחרי
כן חוזר הכתוב לומר וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם
פְּרַעֲהוֹ וגו'.

שהיה ראוי כביכול לספר העניין
של הַשְׁעָרָה וְהַחֲטָא אחרי צאת משה
מעם פרעה ולא לפני צאתו, והרי
נראה הדבר כאילו התורה מספרת על
החטה והשעורה טרם גמר משה לדבר
או להתיצב לפני פרעה.

ולעומקו של מקרא יש לומר כי
אכן, הַשְׁעָרָה וְהַחֲטָא אין הן עניין
לחוד שספרה עליו התורה, אלא
המשך הדין ודברים בין משה
לפרעה.

והם הם דברי משה רבנו עצמו,
בעמדו לפני פרעה, וכי אלו הם חלק
בלתי נפרד מהדין ודברים שהיה בין
משה ופרעה

והם פְּמִשָּׁל וְנִמְשָׁל:

וכביכול עומד משה רבנו ואומר
לפרעה: הנני מזהירך בזה, וְהַפְּשָׁטָה
וְהַשְׁעָרָה נִכְתָה, שאתה פרעה נָכוּ,
אתה וכל הגאים אתך הנמשלים
לפשתה ושעורה, העומדים בגאותם
כגבעולים זקופים, תָּכוּ בברד
כגבעול, פִּי הַשְׁעָרָה אֲבִיב וְהַפְּשָׁטָה
גִּבְעֹל. ואילו אנחנו עם בני ישראל
ענוים בני ענוים, יתקיים בנו וְהַחֲטָא

לעומקו של מקרא פר' וארא

אבל ישראל שענויים הם, ורכים כחיטה וככוסמת, ונקיים מן החטא ומכוסים על ידי הנהגת ה', להם יאה העמידה והתקומה, ככתוב וְאֵלֶּךָ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוֹת [בחקתי, כו, יג].

כִּי אֶפִּילֶת הִנֵּה כאן רמז הכתוב סוד עמידתם האיתנה וקיומם של ישראל, כמובא בסנהדרין צב. לְעוֹלָם הָיִי קָבֵל וְקָיָם. ומהו קָבֵל, פירש רש"י שם כבית אָפֵל שאין פותחים בו חלונות, ולכן אי אפשר לפתח לראות את נגיעיו. ולכן הַחֲטָה וְהַכְסֵּמֶת לֹא נִכְּוּ כִּי אֶפִּילֶת הִנֵּה, והיינו שישראל המשולים לחיטה ולכוסמת, לא פותחים חלונות לבם ליצר הרע. והיינו כי אפילות הנה.

ועל דרך הפשט, נִפְתְּה נשברה, וברש"י נִפְתְּה לשון פרעה נָכוּ. ולעומקו של מקרא רומז לנו כאן רש"י כי כוונת הפסוק וְהַפְשַׁתָּה וְהַשְׁעֵרָה נִפְתְּה - לשבירת פרעה.

ועוד, מפרש רש"י, כִּי הַשְׁעֵרָה אָבִיב כבר ביכרה ועודה בקשיה וכן הפשתה גדלה כבר והוקשה לעמוד בגבעוליה. וכן פִּרְעָה נָכוּ הִפָּה גַם יִפָּה כי עומד בקשי לבו .

כִּי הַשְׁעֵרָה אָבִיב וחושב הוא את עצמו כְּאָבִיב נוטריקון אב לי"ב שבטים, והפשתה גבעול, נוטריקון גב"עול, שגבו מתנשא על כל העולם.

ולעומתו - וְהַחֲטָה וְהַכְסֵּמֶת לֹא נִכְּוּ כִּי אֶפִּילֶת הִנֵּה. החיטה נמשלת ומרמזת לישראל, ככתוב (ירמיהו, ב, ג) קָדַשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ, וְגו'.

ועוד, שנמשלו לַחֲטָה שכתובה באות "ה" שְׁמוּרָה על רחמים כשם הוי"ה, ואין בהם חֲטָא שנכתב באות "א" שְׁמוּרָה על דין, כשם א-לקים שְׁמוּרָה על דין. שהמכות היו רחמים לישראל ודין למצרים.

וכן נמשלו ישראל לַכְסֵּמֶת מלשון כְּסוּי, שמכוסים בְּמַכְסָה ובהנהגה של שמות ה' והשגחתו.

ועוד, נמשלו ישראל לַכְסֵּמֶת כפי תרגום אונקלוס שתרגם: כְּנִתְיָא וכפי שנקראה כנסת ישראל בשם כְּנֵה [תהלים פ, טו]: וְכֵנָה אֲשֶׁר נִטְעָה מִיַּדְךָ, וכפירוש המלבי"ם שם בביאור העניין: הגפן הם ישראל, וְכֵנָה הוא מלכות ב"ד, והבנין הוא המקדש].
ופירושו:

לעומקו של מקרא פר' וארא

וכל כך למה הובאו דבריו כמשל
ונמשל ולא אמר דבריו בכירור,
שמשה חלק כבוד למלכות ולא רצה
לומר לפרעה את הדברים הקשים
הללו, שבשר חמור בשרך, ומאכל
בהמה מאכלך, ולבך עולה בגאוותו
כגבעול, וכגב העולה ומתנשא על
כולם, ואתה סופך להשבר, ולנו
הרכים והענוים לנו התקומה, כי
ישראל ביישנים וענוים וכו'.
ולכן אמר לו את הדברים הקשים
במשל ונמשל.

ומעתה יובן מדוע מובא ענין
הפשתה והשעורה והחיטה והכסמת
באמצע דין **ודברים** בין משה
לפרעה, שאמר לו כל זאת בדרך של
משל ונמשל באמצע דבריו **בספרו**
על מה שהכה הברד.

ועל דרך הצח, רמז לו עוד, שמתוך
מכת חשך **והאפילה** תבוא מכת
בכורות, שבה עם בני ישראל יהיה
קבל וקנים. שבזכות **קבל** - מתקבלות
תפילותיו ומתקיים בהם: **קבל רנת**
עמך, **שגבנו** **טהרנו** **נורא**.

אָבִיב פירש"י עמדה בְּאָבִיבָה לשון
באבי הנחל. והוא פסוק משיר
השירים (ו,יא) **אֶל גַּת אָגוֹז יַרְדְּתִי**
לְרֵאוֹת בְּאֲבֵי הַנַּחַל ופירש"י שם **מה**
לחלוחית מעשים טובים אראה בך.

ואשר על כן יש לומר **לעומקו של**
מקרא שכוונת רש"י בזה לידע באיזה
זכויות של ישראל **נשבר פרעה נכו**.
שהוא **פְּשַׁעְרָה** העומד **בְּאֲבוּ** ובחוזק
לבו, שאין בו אפילו לחלוחית של
מעשים טובים לעומת ישראל שהם
בְּאֲבֵי הַנַּחַל שיש בהם לפחות
לחלוחית של מעשים טובים. ועל דרך
הצח יתכוון באומרו **בְּאֲבֵי הַנַּחַל** -
שזועקים מתוך **בְּאֲבֵיבָם**: **נח'ל!** שהוא
ראשי תיבות **נְפִשְׁנוּ תְּקַתְּהּ לֵה'**.
[תהלים לג,כ']

וכן מובא במדרש רבה, (שה"ש
פרשה ו') **לְרֵאוֹת בְּאֲבֵי הַנַּחַל**, אֵלוּ
יִשְׂרָאֵל. לְרֵאוֹת הַפְּרָקָה הַגָּפוֹן, אֵלוּ
בְּתֵי כְּנָסִיּוֹת וּבְתֵי מִדְרָשׁוֹת. הַנַּחַל
הַרְמִינִים, אֵלוּ הַתִּינוּקוֹת שִׁישׁוּבֵינָה
וְעוֹסְקֵינָה בַתּוֹרָה.

עד כאן דברי משה לפרעה בדרך
של משל ונמשל.

בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות

לטל': 052-7675895

גור-אריה צור

מודיעין עילית

ניתן להצטרף לתפוצת מייל

דוא"ל: leshem895@gmail.com